

משרד האוצר
Ministry of Finance

אגף
הכלכלנית הראשית

על רמות ההשכלה של צעירים והשלכותיהן על צמצום הפערים בשוק העבודה

מאי 2023

אגף הכלכלנית הראשית
צוות מחקר - שוק העבודה
משרד האוצר

עיקרים

- נכון לשנת 2022 קיימים פערים משמעותיים בתעסוקה ובשכר בין קבוצות האוכלוסייה בגילאי העבודה העיקריים.
 - במיוחד בולטים פערי התעסוקה והשכר של גברים חרדים ביחס ליהודים שאינם חרדים (שיעור התעסוקה של החרדים נמוך בכ-34 נקודות אחוז ופער השכר עומד על כ-47%); ושל נשים ערביות ביחס ליהודיות שאינן חרדיות (שיעור התעסוקה של הערביות נמוך בכ-43 נקודות אחוז ופער השכר עומד על כ-39%).
- למידת ההשתלבות של החרדים והערבים בשוק העבודה השלכות משמעותיות על הצמיחה וביצועי המשק הישראלי בעשורים הקרובים ועל כן ישנה חשיבות רבה בהבנת המגמות הצפויות של התפתחות התעסוקה והשכר של קבוצות האוכלוסייה השונות.
- בעבודה הנוכחית אנו בוחנים את התפתחות רמות ההשכלה של צעירים (גילאי 25-34) בקבוצות האוכלוסייה השונות, ב-9 השנים האחרונות (2014-2022). בחינה זו יכולה לספק אינדיקציה לגבי שיעורי התעסוקה וכושר ההשתכרות הצפוי בעתיד של הקבוצות; זאת כשבמחקרים קודמים נמצא שבכל קבוצות האוכלוסייה ישנו קשר חיובי מובהק בין רמות ההשכלה ושיעורי התעסוקה והשכר שלהן.
- **נכון לשנת 2022 ניכר שקיימים פערים משמעותיים ברמות ההשכלה בין הצעירים בקבוצות האוכלוסייה השונות.**
 - **בולטת לחיוב רמת ההשכלה הגבוהה יחסית בקרב נשים יהודיות חרדיות ושאין חרדיות.** שיעור הצעירות בעלות השכלה על תיכונית ומעלה (כולל סטודנטיות) בקרב חרדיות ויהודיות שאינן חרדיות עמד בשנת 2022 על 74% ו-71% בהתאמה.
 - **מנגד, בולטת רמת ההשכלה הנמוכה יחסית של צעירות ערביות, צעירים ערבים ובעיקר צעירים חרדים.** כך, שיעור ההשכלה העל תיכונית (כולל סטודנטיות) בקרב נשים ערביות עמד בשנת 2022 על 42%, בקרב גברים ערבים על 26% ובקרב גברים חרדים על 14% בלבד. תמונת הראי של כך היא השיעורים הגבוהים יחסית של אלו שאינם בעלי תעודת בגרות. כמעט 80% מהצעירים החרדים אינם מחזיקים בתעודת בגרות (או תעודה גבוהה יותר).
- **ב-9 השנים האחרונות חלה עלייה ברמות ההשכלה של צעירות ערביות ובעיקר חרדיות כך שפערי ההשכלה בינן ובין יהודיות שאינן חרדיות הצטמצמו, בעוד שבקרב צעירים חרדים וערבים חלה ירידה ברמות ההשכלה שהובילה להרחבת הפערים בהשוואה ליהודים שאינם חרדים.**
 - מגמה זו, ככל שהיא תימשך, צפויה להוביל לצמצום פערי התעסוקה והשכר הקיימים בקרב חרדיות וערביות ביחס ליהודיות שאינן חרדיות; אך מנגד להרחבת הפערים בין חרדים וערבים ביחס לגברים יהודים שאינם חרדים.

-
- עיקר הפוטנציאל לצמצום הפערים בקרב הגברים הערבים טמון בחיזוק מערכת החינוך בשלב התיכון שתאפשר גם את הגברת הנגישות שלהם למערכת ההשכלה הגבוהה ולאחר מכן השתלבות במקצועות עם פריון גבוה.
 - צמצום פערי ההשכלה הרלוונטית לשוק העבודה בקרב הגברים החרדים טמון בהגברת לימודי ליבה במערכת החינוך החל משלביה המוקדמים, דבר שצפוי לאפשר לאחר מכן גם השתלבות טובה יותר במערכת ההשכלה הגבוהה. מעבר לכך, ישנו מרכיב משמעותי של בחירת לימודים תורניים על פני עבודה, וכן של תמריצים כלכליים המופנים לאברכים שתומכים בכך.
 - החלטות הממשלה המסתמנות במועד זה אודות הגדלת תקציב החינוך שאינו רשמי (שצפויה להוביל להסטת תלמידים למוסדות שמלמדים לימודי ליבה בהיקפים נמוכים יותר, או שאינם מלמדים ליבה כלל, לאורך כל שלבי הלימוד, צפויה להמשיך ולהעמיק את הירידה ברמות ההשכלה של הגברים החרדים), הגדלת קצבאות האברך והפעלת תכניות סיוע כמו מתן תלושי מזון - ללא מבחני מיצוי כושר השתכרות, צפויות להוביל לירידה בפוטנציאל ההשתכרות של גברים חרדים ובמידת השתלבותם בשוק העבודה ובכך לפגוע בצמיחה ארוכת הטווח.
 - יש לשים לב לכך שצעדים שונים לטובת הרחבת רמות ההשכלה והגדלת ההשתתפות בשוק העבודה של קבוצות האוכלוסייה השונות לא יובילו לדחיקה של נשים משוק העבודה או לדחיקתן ממוסדות ההשכלה, כשהעלייה החדה בשיעורי התעסוקה של נשים בשני העשורים האחרונים הייתה הגורם המרכזי בצמצום פערי התעסוקה ביחס למדינות ה-OECD).

הקדמה

מחקרים רבים עוסקים בפערי התעסוקה והשכר בין קבוצות האוכלוסייה השונות בישראל.¹ מחקרים אלו מתמקדים בדרך כלל בפערים שנצפו בעבר ובהתפתחותם ההיסטורית עד לנקודת הזמן העכשווית. יש לציין שבעוד שנתוני התעסוקה של קבוצות האוכלוסייה השונות מתפרסמים באופן שוטף², נתוני השכר לפי חתכי אוכלוסייה מתפרסמים בדרך כלל בפיגור של כמה שנים.³ מעבר לכך, ישנה חשיבות רבה בהבנת המגמות הצפויות של התפתחות השכר והתעסוקה של קבוצות השונות גם בעתיד. כך למשל, יעדי התעסוקה לשנת 2030⁴ קובעים את שיעורי התעסוקה בגילאי העבודה העיקריים של קבוצות האוכלוסייה השונות בדגש על יעדים שאפתניים להגדלת התעסוקה של קבוצות שנמצאות ברמת תעסוקה נמוכה - גברים חרדים ונשים ערביות (65%-70% ו-53% בהתאמה).⁵ בנוסף, נקבעו גם יעדים להעלאת רמות השכר של קבוצות השונות, בדגש על נשים חרדיות וגברים ערבים.

מחקר שנעשה באגף הכלכלנית הראשית בשנת 2019 המחיש שלמידת ההשתלבות של החרדים והערבים בשוק העבודה השלכות משמעותיות על ביצועי המשק הישראלי; ושהשלכות אלו צפויות להתעצם על רקע השינויים הדמוגרפיים הצפויים בעשורים הקרובים.⁶ מהמחקר עולה שבתרחיש בו נסגרים הפערים בתעסוקה ובשכר בין הערבים והחרדים לקבוצת היהודים שאינם חרדים, התוצר לנפש ב-2065 צפוי להיות גבוה בכ-34% מתרחיש הקפאת המצב. כפי שמצוין בתיבה 1 ובחלק הדיון שבסוף עבודה זו, החלטות הממשלה שמסתמנות מההסכמים הקואליציוניים צפויות לפעול להרחבת הפערים בקרב הגברים החרדים, ולהעמיק את פער הצמיחה בין תרחיש המצב הנוכחי לסגירת הפערים. בעבודה הנוכחית אנו בוחנים את התפתחות רמות ההשכלה של צעירים (גילאי 25-34) בקבוצות האוכלוסייה השונות, ב-9 השנים האחרונות (2014-2022).⁷ בחינה זו יכולה לספק אינדיקציה לגבי שיעורי התעסוקה ולגבי כושר ההשתכרות הצפוי בעתיד של קבוצות השונות; זאת כשבמחקרים קודמים נמצא שבכל קבוצות האוכלוסייה ישנו קשר חיובי מובהק בין רמות ההשכלה ושיעורי התעסוקה והשכר שלהן (להרחבה ראו [נספח ב](#)). הניתוח בעבודה הנוכחית נעשה על בסיס נתוני סקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.⁸ להלן הממצאים:

¹ לסקירות קודמות בנושא של אגף הכלכלנית הראשית ראו [פירוט](#) בסיום עבודה זו.

² ראו [מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים](#) באתר הלמ"ס.

³ הפרסום המרכזי של הלמ"ס בנושא השכר הוא על בסיס סקר הוצאות והסקר האחרון שפורסם הוא אודות שנת 2019; ונתוני השכר המנהליים מתקבלים גם הם בפיגור ואינם מתפרסמים באופן שוטף בחלוקה לקבוצות אוכלוסייה מעבר למחקרים ספציפיים שנעשים בנושא. לפירוט אודות ממצאי התעסוקה והשכר העדכניים ראו [נספח א](#).

⁴ https://www.gov.il/he/departments/publications/reports/employment_report_2030

⁵ מעבר לכך נקבעו יעדי תעסוקה גם לאנשים עם מוגבלויות ולגילאי 67-74.

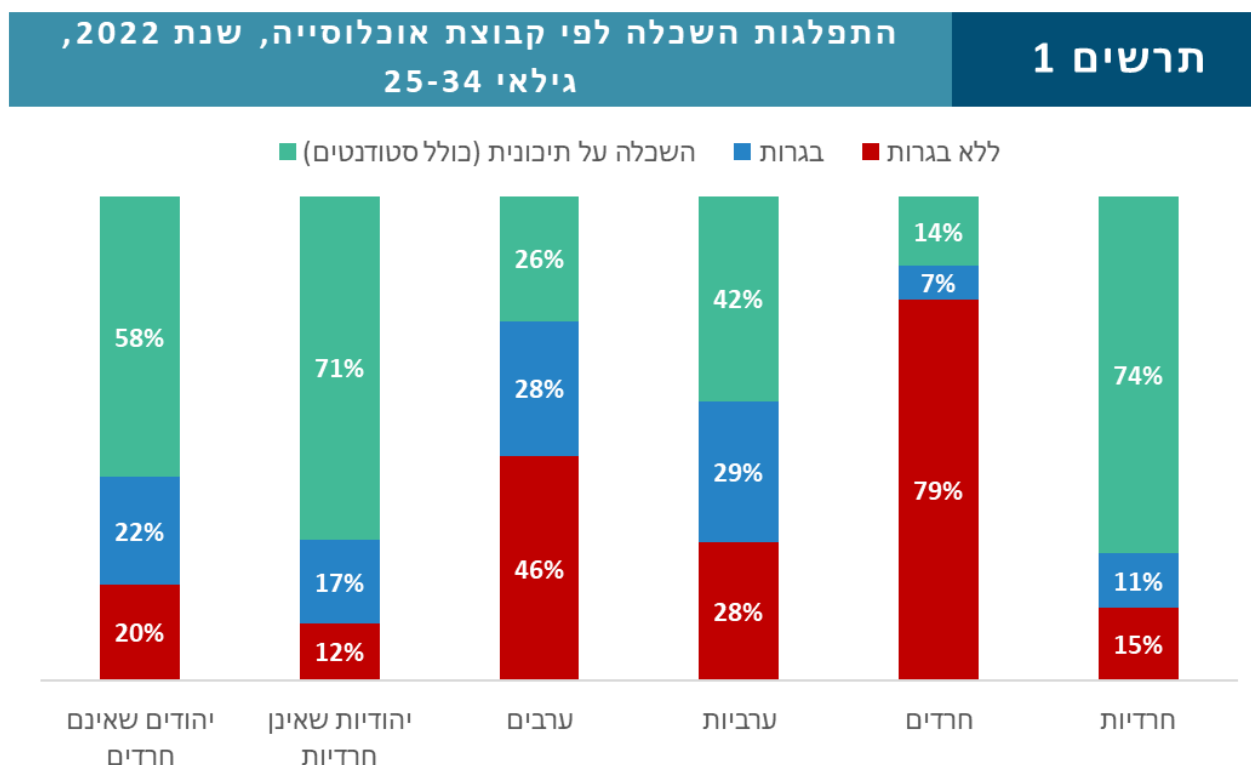
⁶ "על ההשלכות הכלכליות של השתלבות חרדים וערבים בשוק העבודה בעשורים הקרובים", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, 2019. ⁷ לאחרונה פרסם בנק ישראל במסגרת [הדו"ח וחשבון לשנת 2022](#) (פרק ז) ניתוח על הבדלים במאפייני ההשכלה בין קבוצות האוכלוסייה. הניתוח התמקד בפערים בשיעור האקדמאים בקבוצות האוכלוסייה בגילאי 25-44 ובהבדלים לעומת קבוצת הגיל 45-64 כאינדיקציה למגמות של סגירת הפערים. הניתוח בעבודתנו הנוכחית מרחיב את היריעה מבחינת הפערים ברמות ההשכלה בכך שמפרט אותן ברזולוציה גבוהה יותר (אי זכאות לבגרות, זכאות לבגרות, השכלה על תיכונית – הכוללת בעלי תעודה על תיכונית, אקדמאים, וסטודנטים). כמו כן, אנו מתמקדים בפערים ברמות ההשכלה בקבוצת הגיל 25-34 ובוחנים את השינויים בהם בטווח הזמן הקצר יותר (9 השנים האחרונות).

⁸ המחקר נערך בחדר המחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בהתבסס על קבצים שהוכנו על ידי תחום הנגשת מידע למחקר, ועל בסיס נתוני קבצי ה-PUF של סקרי כוח אדם עד לשנת 2017 שהלמ"ס מנגישה לחוקרים. בהזדמנות זאת אנו רוצים להודות לעמיתינו בלמ"ס על הנגשת הנתונים.

ממצאים

1. קיים פער משמעותי ברמות ההשכלה של צעירים בקבוצות האוכלוסייה השונות. בפרט, בולט שיעור ההשכלה העל תיכונית הנמוך בקרב נשים ערביות, גברים ערבים וגברים חרדים

נכון לשנת 2022 ניכר שקיימים פערים משמעותיים ברמות ההשכלה בין הצעירים (גילאי 25-34) בקבוצות האוכלוסייה השונות (תרשים 1).

מקור: עיבודים של אגף הכלכלנית הראשית לנתוני סכ"א של הלמ"ס

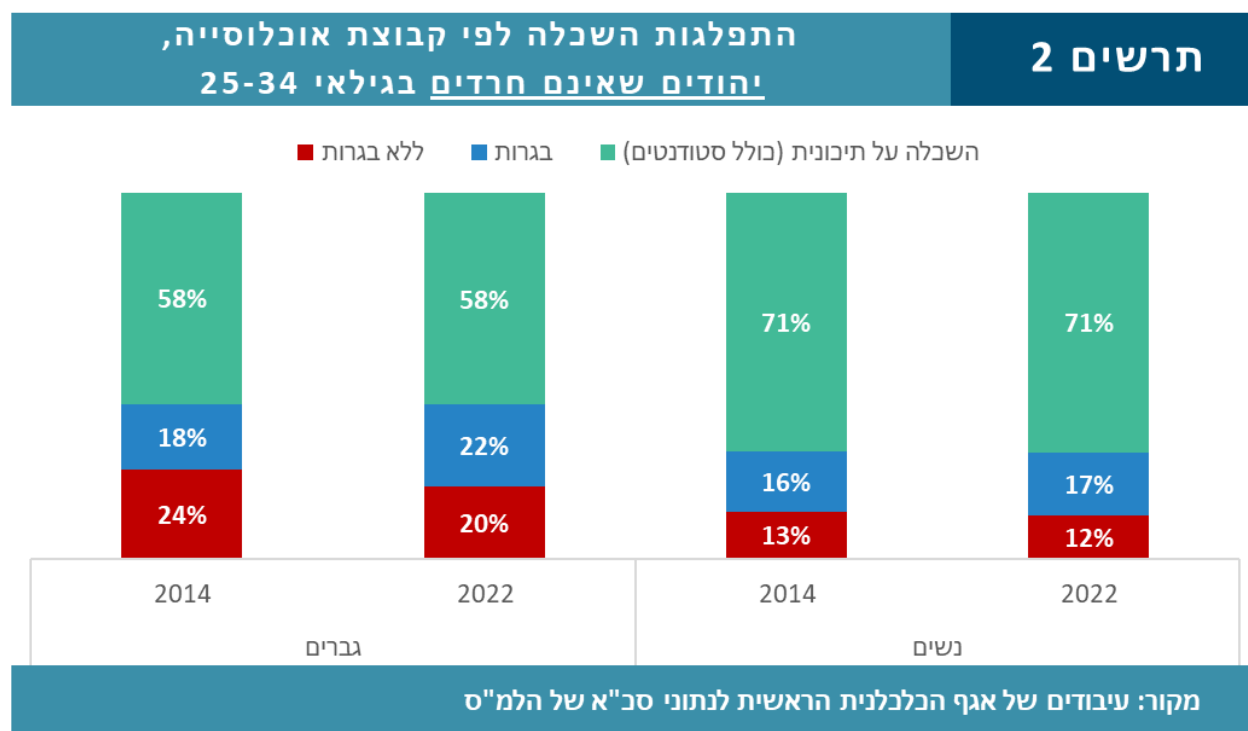
במיוחד בולטת לחיוב רמת ההשכלה הגבוהה בקרב נשים יהודיות חרדיות ושאינן חרדיות. שיעור הצעירות החרדיות בעלות השכלה על תיכונית ומעלה (כולל סטודנטיות⁹) עמד בשנת 2022 על 74%, בעוד ששיעור אלו עם תעודת בגרות בלבד עמד על 11% ואלו ללא תעודת בגרות על 15%. בקרב יהודיות שאינן חרדיות השיעורים הם 71%, 17% ו-12% בהתאמה.

⁹ לשם הפשטות אנו מאחדים בניתוח זה את בעלי ההשכלה הגבוהה עם תעודה על תיכונית ועם סטודנטים לתואר אקדמי או לתעודה על תיכונית (כמו במה"ט). בקרב נשים חרדיות בולט במיוחד שיעור בעלות התעודה העל תיכונית שנובע מלימודים בסמינרים. בשנת 2022, 44% מהחרדיות היו בעלות תעודה על תיכונית בהשוואה ל-6% בקרב יהודיות שאינן חרדיות, בעוד ששיעור בעלות השכלה גבוהה עמד על 25% ו-47% בהתאמה.

מנגד, בולטת רמת ההשכלה הנמוכה יחסית של צעירות ערביות, צעירים ערבים ובעיקר צעירים חרדים. כך, שיעור ההשכלה העל תיכונית (כולל סטודנטיות) בקרב נשים ערביות עמד בשנת 2022 על 42%, בקרב גברים ערבים על 26% ובקרב גברים חרדים על 14% בלבד. תמונת הראי של כך היא השיעורים הגבוהים יחסית של אלו שאינם בעלי תעודת בגרות או בעלי תעודת בגרות בלבד. כמעט 80% מהצעירים החרדים אינם מחזיקים בתעודת בגרות ול-7% נוספים ישנה תעודת בגרות בלבד. נציין שבקרב הצעירים החרדים שאינם בעלי תעודת בגרות, רמת התאמת ההשכלה לשוק העבודה הינה במרבית המקרים נמוכה יותר ממקביליהם היהודים שאינם חרדים בשל היקף לימודי ליבה נמוך יותר.

2. בשנים האחרונות חלה עלייה ברמות ההשכלה של צעירות חרדיות וערביות בעוד שבקרב צעירים חרדים וערבים חלה ירידה ברמות ההשכלה

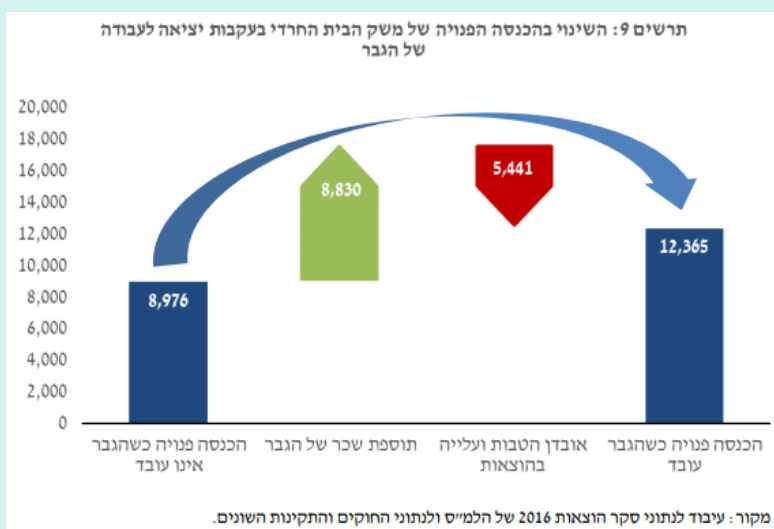
בחלק זה של הניתוח אנו בוחנים את השינויים שחלו בהתפלגות רמות ההשכלה ב-9 השנים האחרונות (2014 לעומת 2022).¹⁰ מתרשים 2 עולה שבקרב צעירות יהודיות שאינן חרדיות לא חל שינוי ברמות ההשכלה. לעומת זאת, בקרב צעירים יהודים שאינם חרדים נרשמה עלייה בשיעור בעלי תעודת הבגרות על חשבון אלו ללא תעודת בגרות (בכ-4 נקודות אחוז), אך לא חל שינוי בשיעור בעלי התעודה העל תיכונית. כלומר, חלה בקרבם עלייה קלה ברמות ההשכלה שמקורה ברמות ההשכלה הנמוכות יחסית.

¹⁰ בחרנו בשנת 2014 משום שלפניה אין בסקר כוח אדם זיהוי של חרדים לפי אותה שאלה של הגדרה עצמית שאנו משתמשים בה בשנים לאחר מכן.

בקרב הצעירים החרדים (תרשים 3) נרשמה בשנים האחרונות ירידה של כ-3 נקודות אחוז בשיעור בעלי השכלה על תיכונית ומנגד חלה עלייה דומה בשיעור אלו שלא תעודת בגרות. במקביל, בשנים אלו שיעור האברכים הצעירים עלה בכ-4 נקודות אחוז. התנודתיות בשיעור האברכים הצעירים היא משמעותית יחסית אך שיעורם נמצא במגמת עלייה מ-57% בשנת 2014 ל-61% בשנת 2022 (תרשים 4).¹¹ מבחינה מספרית מדובר בעלייה מ-31.6 אלף אברכים בגילאי 25-34 בשנת 2014 לכ-45.2 אלף בשנת 2022, עלייה של כ-43%. הירידה ברמות ההשכלה של הצעירים החרדים, במקביל לעלייה הקלה בקרב יהודים שאינם חרדים צפויה להגדיל את פערי התעסוקה והשכר הקיימים בין הקבוצות בעתיד. מעבר למגמות שנצפו ברמות ההשכלה ולהשפעתן הצפויה, ישנה חשיבות גדולה למערך התמריצים הכלכליים לתעסוקת גברים חרדים.¹²

תיבה 1: בץ וקריל (2019) הראו במחקרם "חשיבות התמריצים הכספיים להעלאת תעסוקת הגברים החרדים", שהכדאיות של אברך חרדי להצטרף לשוק העבודה נמוכה יחסית בשל אובדן משמעותי של הכנסות שמתקבלות מהקהילה ומהמוסדות הממשלתיים, וששינויים בתמריצים הכספיים לעבודה בעשורים האחרונים נמצאו מתואמים עם שיעור התעסוקה של הגברים החרדים (בהתאם לממצאי הגמישות המקובלת בספרות).

לדוגמה, שינוי בתמריצים, כך שייגדילו את ההכנסה למשקי בית בהם שני בני הזוג עובדים בהיקף של 1,000 ₪ ויפחיתו את ההכנסה למשקי בית שאינם ממצים את פוטנציאל השתכרות בסכום דומה, צפוי להעלות את שיעור התעסוקה של גברים חרדים בכ-9 נקודות אחוז. כמו כן, לשינוי מערך ההטבות עשויה להיות השפעה גם על המוטיבציות לרכוש השכלה רלוונטית לשוק העבודה, ומכאן על השכר הפוטנציאלי של הגברים החרדים.

כפי שמצוין בחלק הדיון שבסוף העבודה הנוכחית, החלטות הממשלה שמסתמנות במועד זה במסגרת ההסכמים הקואליציוניים מגדילות את הקצבאות התחליפיות לעבודה ומהוות תמריץ שלילי משמעותי נוסף לתעסוקה עוד מעבר למוצג בתרשים לעיל.

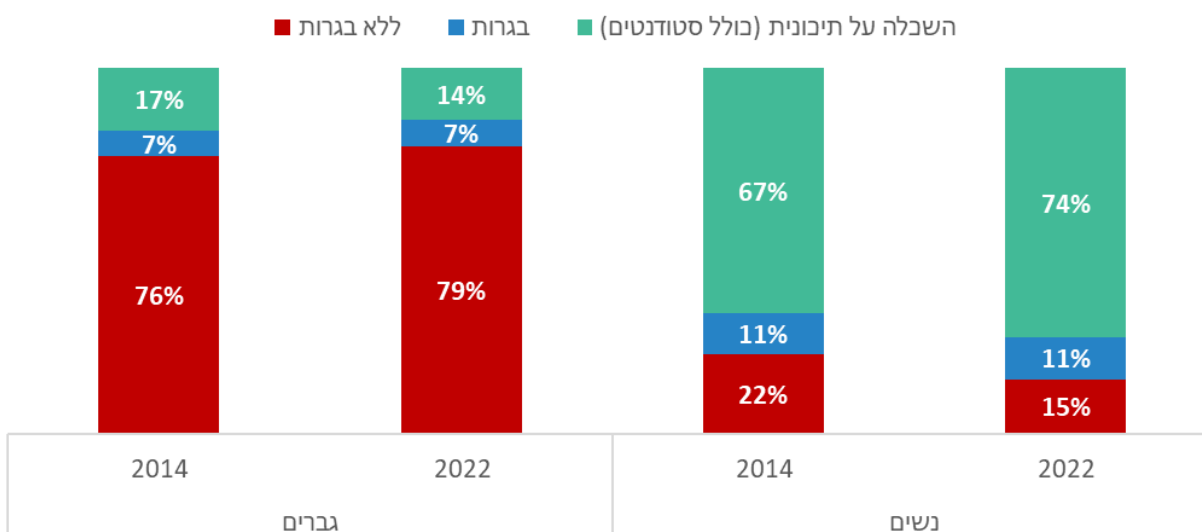
¹¹ בהקשר זה, זופניק (2022) מציין במחקרו "דפוס ההשתלבות של גברים חרדים צעירים בשוק התעסוקה" ששיעור הגברים החרדים הצעירים (25-34) הלומדים בכלל שאינם עובדים ירד מכ-44% בשנת 2007 לכ-29% בשנת 2019. עם זאת, הכנסתם מעבודה של הגברים החרדים הצעירים שעובדים במקביל ללימודים בכלל נמוכה משמעותית מזו של חרדי שאינו אברך (4.6 אלף ₪ ו-9.2 אלף ₪ בהתאמה).

קרלינסקי (2021) מראה במחקרו "השכלה, תעסוקה והשתכרות של גברים חרדים במבט ארוך-טווח: האם הפערים מצטמצמים?" שכולל-האברכים מהווה מעצור בפני השתלבותם של גברים חרדים בשוק העבודה ורכישת השכלה רלוונטית לשוק העבודה, בין היתר עקב הצורך להקדיש שעות רבות ללימודים תורניים. כך, שיעור התעסוקה ורמת ההכנסה של אברכים או מי שהיו אברכים הם נמוכים מאוד ביחס לגברים חרדים שלא היו אברכים ופערים אלו אינם מצטמצמים לאורך זמן.

¹² בנק ישראל הראו במסגרת דין וחשבון לשנת 2022 (פרק ז) שנכון לשנת 2021 הפער בהכנסה מעבודה בין משק בית חרדי למשק בית יהודי שאינו חרדי (גילאי 25-44) הוא כ-51%, כשחציו (25% מתוך 51%) מוסבר בהבדלים בהיקף תשומת העבודה בקרב הגברים ו-10% נוספים בשיעור הגברים האקדמאים. כ-7% מהפער מוסברים בהבדלים במאפיינים אלו בקרב הנשים (2% מתשומת העבודה ו-5% מההשכלה).

התפלגות השכלה לפי קבוצת אוכלוסייה, חרדים בגילאי 25-34

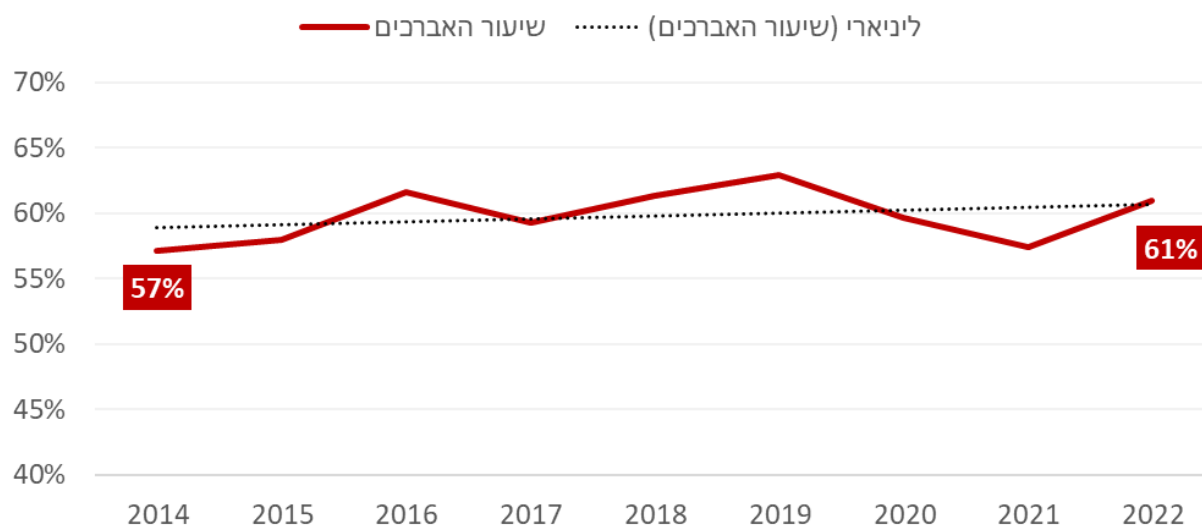
תרשים 3

מקור: עיבודים של אגף הכלכלנית הראשית לנתוני סכ"א של הלמ"ס

שיעור האברכים בקרב גברים חרדים בגילאי 25-34

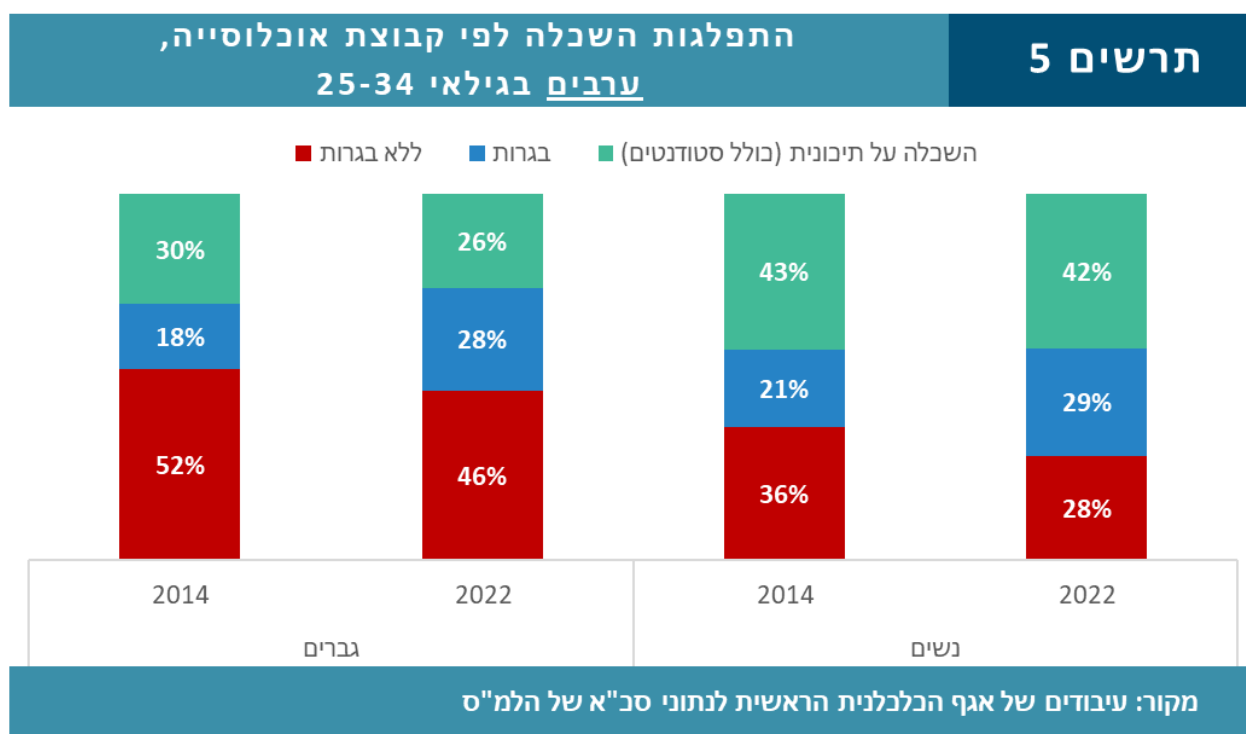
תרשים 4

מקור: עיבודים של אגף הכלכלנית הראשית לנתוני סכ"א של הלמ"ס

בניגוד לגברים החרדים, בקרב צעירות חרדיות נרשמה מגמה הפוכה – עלייה משמעותית (7 נקודות אחוז) בשיעור בעלות השכלה על תיכונית במקביל לירידה דומה בשיעור אלו שללא תעודת בגרות (תרשים 3). מגמה זו, ככל שתימשך, צפויה להוביל לצמצום פערי התעסוקה והשכר בין ובין יהודיות שאינן חרדיות בעתיד.

בקרוב האוכלוסייה הערבית (גברים ונשים) קיימת שונות רבה יותר בין השנים בהתפלגות רמות ההשכלה (ביחס ליתר קבוצות האוכלוסייה).¹³ עם זאת, ניתן לומר שבקרב צעירים ערבים חלה בשנים האחרונות ירידה בשיעור בעלי השכלה על תיכונית בעוד ששיעור חסרי תעודת בגרות נותר יחסית קבוע (שנת 2014 הייתה חריגה יחסית). לעומת זאת, בקרב צעירות ערביות ישנה בולטת בשיעור חסרות תעודת בגרות (כ-8 נקודות אחוז) אך שיעור בעלות השכלה על תיכונית נותר יחסית קבוע. כלומר, חלה עלייה מסוימת ברמת השכלתן של צעירות ערביות שמקורה ברמות ההשכלה הנמוכות יחסית (תרשים 5).

אם כן, בדומה לממצאים בקרב האוכלוסייה החרדית, גם בקרב האוכלוסייה הערבית מגמות ההשכלה בקרב הצעירים צפויות לדחוף להרחבת פערי התעסוקה והשכר בקרב הגברים (ביחס ליהודים שאינם חרדים) ולצמצום מסוים של הפערים בקרב הנשים.¹⁴

¹³ להרחבה של הנתונים ברמה השנתית בשנים 2014-2022 ראו [נספח ג](#).
¹⁴ גם הניתוח של בנק ישראל ([דין וחשבון לשנת 2022](#), פרק ז) מצא שבכל הקשור לשיעור האקדמאים ובהסתכלות יותר ארוכת טווח (הניתוח התמקד בפערים בשיעור האקדמאים בקבוצת האוכלוסייה בגילאי 25-44 לעומת קבוצת הגיל 45-64 כאינדיקציה למגמות של סגירת הפערים), פערי ההשכלה של נשים ערביות הצטמצמו ואילו פערי ההשכלה של גברים חרדים גדלו. מנגד, הניתוח של בנק ישראל העלה שהפער בשיעור האקדמאיות החרדיות התרחב ביחס ליהודיות שאינן חרדיות, אך הוא לא לקח בחשבון את הלימודים לתעודה על תיכונית במסגרת הסמינרים; ושהפערים בין הערבים ליהודים שאינם חרדים הצטמצמו מעט (ביחס לדור המבוגר בגילאי 45-64).

לצמצום הפער המגדרי בקרב נשים חרדיות וערביות צפויות להיות גם השלכות בין-דוריות. בץ וגבע (2022) הראו שלצמצום הפערים המגדריים ישנה משמעות גם בהיבט הבין-דורי כשבכל קבוצות האוכלוסייה הקשר הבין דורי מוטה מגדרית.¹⁵ כלומר, הכנסת הבן מתואמת באופן חזק יותר עם הכנסת אביו מאשר עם הכנסת אמו, והכנסת הבת מתואמת באופן חזק יותר עם הכנסת אמה מאשר עם הכנסת אביה; כשבקרב הנשים בולט במיוחד המתאם החיובי הגבוה בין הכנסת האימהות החרדיות ובעיקר הערביות עם הכנסת בנותיהן. כמו כן, בעוד שבקרב כל הקבוצות נמצא שהמתאם הבין-מגדרי (cross gender) הינו חיובי, בקרב הגברים החרדים נמצא מתאם שלילי מובהק בין הכנסת האם החרדית והכנסת בנה, כך שהצמצום הצפוי בפערי ההכנסה של נשים חרדיות שהוצג לעיל לא צפוי להוביל כשלעצמו לצמצום פערי השכר של בניהן ביחס ליהודים שאינם חרדים.

דין

למידת ההשתלבות של החרדים והערבים בשוק העבודה השלכות קריטיות על ביצועי המשק הישראלי בעשורים הקרובים.¹⁶ בעבודה זו תיארו את המגמות ברמות ההשכלה של צעירים בקבוצות האוכלוסייה השונות, שיכולות לספק אינדיקציה לגבי המגמות הצפויות מבחינת פערי התעסוקה והשכר של הקבוצות השונות. מהניתוח עולה שבעוד שבקרב צעירות ערביות ובעיקר חרדיות חלה עלייה ברמות ההשכלה, בקרב צעירים חרדים וערבים חלה ירידה ברמות ההשכלה. מגמה זו, ככל שהיא תימשך, צפויה להוביל לצמצום פערי התעסוקה והשכר הקיימים בקרב חרדיות וערביות ביחס ליהודיות שאינן חרדיות; אך מנגד להרחבת הפערים בין גברים חרדים וערבים ביחס לגברים יהודים שאינם חרדים, שצפויה לפגוע בצמיחה הכלכלית בטווח הבינוני והארוך.

מעבודות קודמות שנעשו באגף הכלכלנית הראשית עולה שעיקר הפוטנציאל לצמצום הפערים בקרב הגברים הערבים טמון בחיזוק מערכת החינוך בשלב התיכון¹⁷ שתאפשר גם את הגברת הנגישות שלהם למערכת ההשכלה הגבוהה¹⁸ ולאחר מכן השתלבות במקצועות עם פרויקט גבוה (כמו למשל ההיי-טק).¹⁹

לעומת זאת, צמצום הפערים בשוק העבודה בין גברים חרדים וגברים יהודים לא חרדים תלוי בשני היבטים מרכזיים. ראשית, צמצום פערי ההשכלה הרלוונטיים לשוק העבודה בקרב הגברים החרדים טמון בלימודי ליבה במערכת החינוך

¹⁵ בץ וגבע, "השפעה בין דורית מגדרית על השכר והתעסוקה", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, דצמבר 2022.
¹⁶ "על ההשלכות הכלכליות של השתלבות חרדים וערבים בשוק העבודה בעשורים הקרובים", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2019.

¹⁷ בעבודה קודמת של אגף הכלכלנית הראשית (אפריל 2019) נמצא שתלמידים ערבים מצליחים משמעותית פחות בבחינות הבגרות בהשוואה לתלמידים יהודים בעיקר בשל פערים נרחבים יחסית בהישגים שנפתחים בפועל בין הקבוצות בשלב התיכון. הפערים בולטים במיוחד בשיעורי הנשירה של הבנים ממערכת החינוך ובידע בשפה האנגלית.

¹⁸ עמרייה וקריל (2019) הראו במחקרם "חסמים להשתלבות האוכלוסייה הערבית במערכת ההשכלה הגבוהה", שהפערים בין יהודים שאינם חרדים לערבים בשיעור הסטודנטים משנתוני הגיל הרלוונטיים בשנים 2000-2018 לא בהכרח מצטמצמים, במידה רבה כתוצאה משיעורי השתלבות נמוכים של הגברים הערבים; ושקשיי ההשתלבות של הצעירים הערבים הם במידה רבה תולדה של פערי הישגים במערכת החינוך הבית-ספרית, שמשקפים אפקטיביות נמוכה של בתי הספר התיכוניים בחברה הערבית.

¹⁹ מזוז-הרפז וקריל (2017) הראו את שיעורם הנמוך של העובדים הערבים הצעירים בהיי-טק על בסיס נתונים מנהליים; והצביעו על שיעור נשירה גבוה שלהם מלימודים לתארים רלוונטיים לענף, ושיעור השתלבות נמוך יחסית של בוגרי תחומי הלימוד בענף.

החל משלביה המוקדמים, דבר שצפוי לאפשר לאחר מכן גם השתלבות טובה יותר במערכת ההשכלה הגבוהה.²⁰ שנית, למדיניות המשפיעה על בחירות הפרטים בגילאי העבודה העיקריים השפעה ניכרת. כך, בחברה החרדית ישנה חשיבות במשקי בית רבים להעדפת לימודים תורניים על פני עבודה. אך, כפי שפורט לעיל, למדיניות הממשלה ולתמריצים הכלכליים השפעה רבה על הבחירה להשתלב בתעסוקה. בהקשר זה, מסתמן שהחלטות הממשלה שמקודמות במועד זה במסגרת ההסכמים הקואליציוניים צפויות להפחית את מידת השילוב של הגברים החרדים בשוק העבודה ואת פוטנציאל ההשתכרות שלהם. כך, הגדלת תקציב החינוך שאינו רשמי צפויה להוביל להסטת תלמידים למוסדות שמלמדים לימודי ליבה בהיקפים נמוכים יותר (או שאינם מלמדים ליבה כלל) לאורך כל שלבי הלימוד ובכך צפויה להמשיך ולהעמיק את הירידה ברמות ההשכלה של הגברים החרדים - דבר שצפוי בשלב מאוחר יותר להפחית את פוטנציאל ההשתכרות ושיעורי התעסוקה של אותם תלמידים. כמו כן, הגדלת קצבאות האברך והפעלת תכניות סיוע כמו מתן תלושי מזון - ללא מבחני מיצוי כושר השתכרות, בשווי של מאות שקלים בחודש, מהוות תמריץ שלילי משמעותי לתעסוקה וצפויות אף הן להפחית את ההשתלבות של הגברים החרדים בשוק העבודה.

מעבר לכך, יש לשים לב שצעדים שונים שננקטים לטובת הרחבת רמות ההשכלה והגדלת ההשתתפות בשוק העבודה של קבוצת האוכלוסייה השונות לא יובילו לדחיקה של נשים משוק העבודה או לדחיקתן ממוסדות ההשכלה, כשהעלייה החדה בשיעורי התעסוקה של נשים בשני העשורים האחרונים הייתה הגורם המרכזי בצמצום פערי התעסוקה ביחס למדינות ה-OECD.²¹

²⁰ ראו [תכנית בנק ישראל להאצת הצמיחה במשק, 2021](#).
²¹ בץ, ברנד וגבע, " [הפגיעה בשוק העבודה בישראל בשנת 2020 בהשוואה בינלאומי למשברי עבר](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, יוני 2021.

פרסומים רלוונטיים קודמים

עמרייה וגבע, "[על הפרמיה בשכר לתעודת השכלה על תיכונות לא אקדמית](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, פברואר 2023.

בץ וגבע, "[השפעה בין דורית מגדרית על השכר והתעסוקה](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, דצמבר 2022.

עמרייה, ריטוב, גבע, הקט וקריל, "[על פערי השכר בין גברים יהודים וערבים](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2021.

עמרייה, ריטוב, גבע, הקט וקריל (2021) מצאו במחקרם "[על פערי השכר בין גברים יהודים וערבים](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2021

בץ, ברנד וגבע, "[הפגיעה בשוק העבודה בישראל בשנת 2020 בהשוואה בינל וביחס למשברי עבר](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, יוני 2021.

בץ וקריל, "[חשיבות התמריצים הכספיים להעלאת תעסוקת הגברים החרדים](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, דצמבר 2019.

"[על ההשלכות הכלכליות של השתלבות חרדים וערבים בשוק העבודה בעשורים הקרובים](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2019.

"[על העלייה בתעסוקת נשים מהמגזר הערבי](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2019.

עמרייה וקריל, "[חסמים להשתלבות האוכלוסייה הערבית במערכת ההשכלה הגבוהה](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, ספטמבר 2019.

"[על הפערים בין תלמידים ערבים ויהודים בהישגים בבגרות](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, אפריל 2019.

"[מגמות בתעסוקה ובשכר בעשרים השנים האחרונות, ניתוח על סמך נתונים מנהליים](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, יוני 2018.

"[תעסוקה ושכר בקרב גברים חרדים](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, דצמבר 2017.

"[על העלייה המתונה בשיעור התעסוקה של גברים חרדים](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, ספטמבר 2017.

"[השתלבות עובדים ערבים בתעשיית ההייטק](#)", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, אוגוסט 2017.

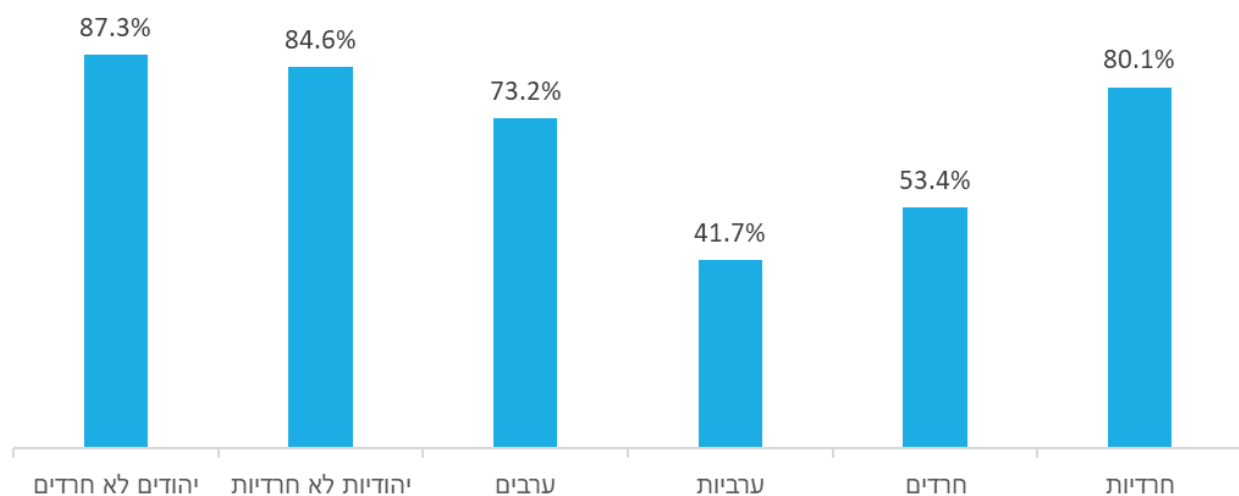
נספחים

נספח א | פערי התעסוקה והשכר בין קבוצות האוכלוסייה בגילאי העבודה העיקריים

כפי שעולה מתרשים א/1 שיעור התעסוקה של גברים חרדים ונשים ערביות נמוכים במידה ניכרת מאלו של האוכלוסייה היהודית שאינה חרדית.²² מתרשים א/2 עולה שקיימים פערי שכר משמעותיים בין האוכלוסייה החרדית והערבית (גברים ונשים) ביחס למקביליהם היהודים שאינם חרדים. בפרט, בולט הפער בשכר בין נשים ערביות ביחס ליהודיות שאינן חרדיות (39% נמוך יותר) ובין גברים חרדים ויהודים שאינם חרדים (47% נמוך יותר). מחקר שנעשה באגף הכלכלנית הראשית בשנת 2019 מראה שצמצום פערי ההשתתפות בשוק העבודה ופערי השכר בקרב קבוצות האוכלוסייה השונות חשובים במידה ניכרת להגברת הצמיחה ארוכת הטווח.²³

שיעור התעסוקה לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר בשנת 2022, גילאי 25-64

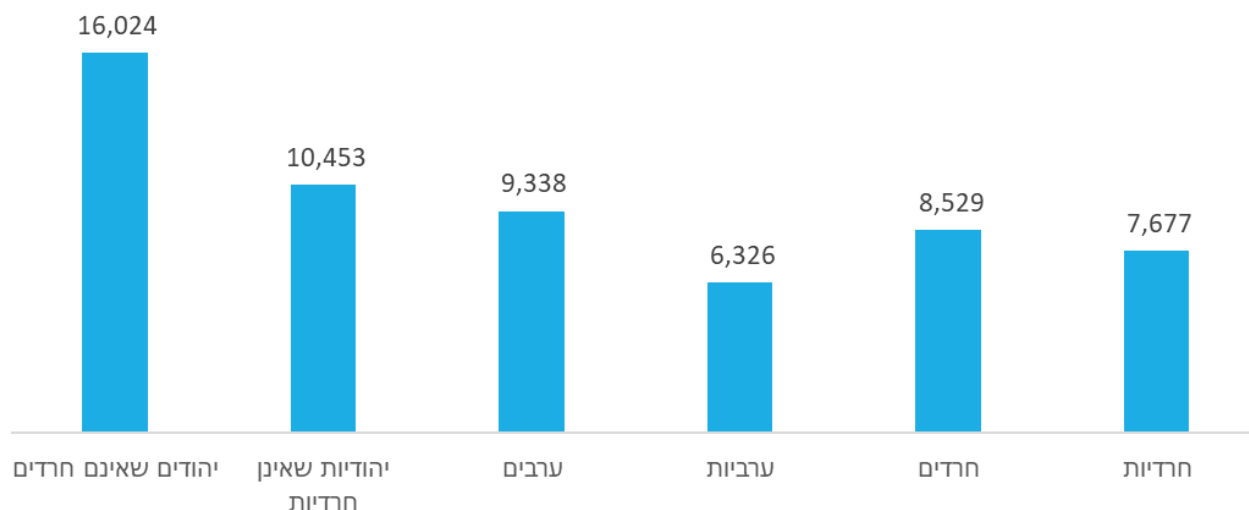
נספח א/1

מקור: עיבודים של אגף הכלכלנית הראשית לנתוני סכ"א של הלמ"ס

²² שיעור התעסוקה של גברים חרדים ונשים ערביות נמוכים במידה ניכרת גם ממוצע מדינות ה-OECD. בשנת 2019 שיעור התעסוקה הממוצע של גברים בגילאי העבודה העיקריים במדינות ה-OECD עמד על 83.3% ושל נשים על 65.8% (נתוני שנת 2022 אינם זמינים ונתוני השנים 2020-2021 מוטים בשל משבר הקורונה).

²³ "על ההשלכות הכלכליות של השתלבות חרדים וערבים בשוק העבודה בעשורים הקרובים", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2019.

מקור: קובץ יעדי תעסוקה של הלמ"ס

נספח ב | הקשר בין רמות ההשכלה, התעסוקה והשכר

מחקרים רבים הראו בעבר שהשכלה היא מנבא חזק להשתתפות בשוק העבודה ולרמות השכר. עמרייה וגבע (2023) מצאו שבאופן כללי ההכנסה השנתית מעבודה של גילאי 30-34 בשנת 2019 מתואמת באופן חזק עם רמת ההשכלה, גם ברמת הממוצעים הפשוטים וגם כאשר שולטים על מאפייני הפרט. כך, נמצא שביחס למי שאינו זכאי לתעודת בגרות השכר של בעלי תעודת בגרות גבוה ב-4%, השכר של בעלי תעודה על תיכונית גבוה ב-18.4%, של בעלי תואר אקדמי ממכללה ב-25.2% ומאוניברסיטה ב-33.5%, כאשר מפקחים על נתוני הפרט.²⁴

עמרייה וקריל (2019) הראו שבקרב יהודים שאינם חרדים ובקרב ערבים (גברים ונשים) שיעור התעסוקה והשכר עולים עם רמות ההשכלה בצורה משמעותית.²⁵ כך למשל, גבר ערבי בעל השכלה אקדמית – תואר ראשון ומעלה – מרוויח בממוצע כ-53% יותר מגבר ערבי בעל השכלה תיכונית. בקרב הנשים הערביות פערי השכר בין העובדות, בהינתן רמות ההשכלה לעיל, גדולים אף יותר (כ-90%). ממצא נוסף בעבודה הוא הקשר החזק מאד בין רמת ההשכלה של נשים ערביות וסיכוייהן להיות מועסקות. בעוד ששיעור התעסוקה של נשים ערביות בעלות השכלה תיכונית עומד על 25%,

²⁴ עמרייה וגבע, "על הפרמיה בשכר לתעודת השכלה על תיכונית לא אקדמית", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, פברואר 2023. ראו גם בנק ישראל, "דין וחשבון 2022" (פרק ז) שמציינים שמחקרים שנערכו בישראל הראו שתוספת התשואה השולית לתואר ראשון לעומת תעודת בגרות נאמדת בכ-30%.

²⁵ עמרייה וקריל, "חסמים להשתלבות האוכלוסייה הערבית במערכת ההשכלה הגבוהה", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, ספטמבר 2019.

שיעור התעסוקה של בעלות השכלה על תיכונית לא אקדמית עומד על 58% ושל בעלות תואר ראשון ומעלה על 73%. עמרייה, ריטוב, גבע, הקט וקריל (2021) מצאו שגורם מרכזי לפער ההכנסה בין גברים יהודים שאינם חרדים וגברים ערבים הוא ההבדל בהתפלגות ההשכלה בין שתי הקבוצות (מסביר כרבע מסך פער ההכנסות הגולמי).²⁶ בעבודה אחרת שנעשתה באגף הכלכלנית הראשית הראינו שהעלייה ברמת ההשכלה של הנשים מהמגזר הערבי אחראית ליותר מ-90% מהגידול בתעסוקתן בשנים 2001-2016 (יתר הגידול נובע מהעלייה בתעסוקה בתוך כל אחת מקבוצות ההשכלה).²⁷

בסקירה שפרסם האגף בשנת 2017 הראינו שקיים מתאם בין שיעור התעסוקה של גברים חרדים ושיעור הניגשים לבגרות בערים חרדיות מרכזיות²⁸; ובסקירה נוספת מאותה השנה הראינו את המתאם בפער בין רמות השכר של גברים חרדים וגברים יהודים שאינם חרדים עם פערים במיומנויות הבסיסיות הנדרשות בשוק העבודה ובמיומנויות שנרכשות במוסדות להשכלה גבוהה.²⁹ זופניק (2022) הראה את הקשר החיובי בין השכלה ותעסוקה בקרב גברים חרדים צעירים (25-34) ואת פערי השכר לפי רמות ההשכלה של גברים חרדים צעירים. כך, בעוד שהשכר הממוצע של גברים חרדים צעירים עמד בשנת 2019 על כ-7.7 אלף ש"ח, ההכנסה בקרב מסיימי הכשרות מקצועיות (מה"ט) ומקבלי תארים אקדמיים הייתה גבוהה יותר ועמדה על כ-13.7 ו-15.0 אלף ש"ח בהתאמה.³⁰ קרלינסקי (2021) ערך במחקרו בחינה אקונומטרית של הגורמים המסבירים את הפער בהכנסות בין גברים יהודים שאינם חרדים ובין גברים חרדים ומצא שניתן להסביר יותר מ-78% מהפער בעזרת התכונות הנצפות, כשהמרכזית בהן היא רמת ההשכלה (גם הוותק בשוק העבודה מהווה מרכיב מרכזי בהסבר הפער). לפיכך הוא צופה שפערי השכר בין חרדים ויהודים שאינם חרדים יתרחב בעתיד בעקבות הפערים הגדלים בין הקבוצות ברמות ההשכלה.³¹ רגב (2013) הראה על בסיס מפקד 2008 ששיעור התעסוקה של חרדיות בגילאי 25-64 עם תואר אקדמי גבוה ב-26 נקודות אחוז לעומת אלו שללא תואר וששכרן גבוה בכ-71%.³² כהן קובץ (2022) הראה את הקשר החיובי בין השכלה של קבוצות האוכלוסייה השונות והשתלבותן בענף ההיי-טק מבחינת תעסוקה ושכר.³³

²⁶ עמרייה, ריטוב, גבע, הקט וקריל, "על פערי השכר בין גברים יהודים וערבים", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2021.

²⁷ "על העלייה בתעסוקת נשים מהמגזר הערבי", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2019.

²⁸ "על העלייה המתונה בשיעור התעסוקה של גברים חרדים", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, ספטמבר 2017.

²⁹ "תעסוקה ושכר בקרב גברים חרדים", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, דצמבר 2017.

³⁰ זופניק, "דפוסים ההשתלבות של גברים חרדים צעירים בשוק התעסוקה", המועצה הלאומית לכלכלה, יולי 2022.

³¹ קרלינסקי, "השכלה, תעסוקה והשתכרות של גברים חרדים במבט אחר-טווח: האם הפערים מצטמצמים?", פורום קהלת לכלכלה, מרץ 2021.

³² רגב, "השכלה ותעסוקה במגזר החרדי", דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2013, מכון טאוב.

³³ כהן קובץ, "משתלבים, אבל לאט: מגמות בתעסוקת חרדים, ערבים וקבוצות אחרות בענפי ההייטק", משרד העבודה, אוגוסט 2022.

נספח ג | התפלגות רמות ההשכלה של גילאי 25-34 בשנים 2014-2022

2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	רמת ההשכלה	קבוצת אוכלוסייה
20%	20%	21%	22%	23%	22%	22%	23%	24%	ללא בגרות	יהודים שאינם חרדים
22%	23%	20%	20%	19%	18%	18%	18%	18%	בגרות	
58%	57%	59%	59%	58%	60%	60%	59%	58%	השכלה על תיכונית (כולל סטודנטים)	
12%	12%	11%	12%	12%	12%	12%	11%	13%	ללא בגרות	יהודיות שאינן חרדיות
17%	17%	17%	17%	16%	17%	16%	16%	16%	בגרות	
71%	71%	72%	71%	72%	71%	73%	72%	71%	השכלה על תיכונית (כולל סטודנטים)	
46%	48%	44%	45%	45%	47%	46%	48%	52%	ללא בגרות	ערבים
28%	25%	26%	25%	24%	22%	23%	24%	18%	בגרות	
26%	26%	30%	29%	31%	31%	31%	28%	30%	השכלה על תיכונית (כולל סטודנטים)	
28%	30%	29%	30%	27%	27%	29%	32%	36%	ללא בגרות	ערביות
29%	27%	28%	28%	30%	28%	31%	28%	21%	בגרות	
42%	43%	42%	43%	43%	46%	40%	40%	43%	השכלה על תיכונית (כולל סטודנטים)	
79%	78%	79%	78%	76%	74%	74%	75%	76%	ללא בגרות	חרדים
7%	7%	7%	6%	8%	8%	8%	9%	7%	בגרות	
14%	15%	14%	15%	16%	18%	19%	17%	17%	השכלה על תיכונית (כולל סטודנטים)	
15%	19%	18%	19%	20%	19%	21%	19%	22%	ללא בגרות	חרדיות
11%	13%	10%	10%	9%	9%	9%	11%	11%	בגרות	
74%	68%	72%	71%	71%	72%	70%	70%	67%	השכלה על תיכונית (כולל סטודנטים)	

משרד האוצר
Ministry of Finance

אגף
הכלכלנית הראשית

